

**de laatste dagen van
de kartuis van herne**

bijdrage tot de geschiedenis van dit klooster

Op 17 maart 1783 schafte Jozef II met één pennetrek de kloosters en kontemplatieve orden af, verklarende "geheel nutteloos voor het geloof, voor de Staat en de naaste". Vier maand later zijn alle activiteiten verboden voor de kluizenaars van bos en platteland "als gevolg van de hinder die ze met zich meebrengen" (1), vervolgens dienden de religieuze broedersschappen vervangen te worden door deze van "De aktieve liefde tot de naaste". Tegen deze vernieuwingen protesteerde de aartsbisschop van Mechelen, maar de keizer liet hem antwoorden "Uw tegenwerpingen zijn zonder twijfel het effect van een waanbeeld".

Het is juist dat deze willekeurige maatregel niet zonder voorgaande was. Reeds Maria-Theresia bemoeide zich al te vaak met het bestuur van de kerk door het uitvaardigen van dekreten op de giften van religieuzen (13 mei 1771) en op de leeftijd van de toetreding (18 april 1772).

Jozef II was nog stoutmoediger. Op 28 november 1781 vaardigde hij een edikt uit dat de religieuze orden verbood aan vreemde overheden te gehoorzamen; in april 1782, boden de kommissarissen zich aan om de inventarissen van de kloosters op te maken; het volgende jaar verscheen het dekreet van de plundering "in het belang van de kerk..., een meer geschikt besteden van een deel van de inkomsten van de ordegeestelijken door een nuttiger gebruik dan welke men tot nu toe had". Maar het regende langs alle kanten protesten: de Staten van Henegouwen wilden de economische voordelen die de kloosters verschafden in het juiste daglicht stellen, de Raad van Vlaanderen en deze van Brabant weigerden het edikt te publiceren... voor wat de keizer-koster aanbelangde. De 5de april 1783 geeft de regering aan de aartsbisschop van Mechelen kennis van een eerste lijst van opgeheven kloosters (Kartuizers, Karmelieten, Rijke Klaren, Dominicanen, enz.), kort daarop een tweede lijst (Reguliere Kannuniken van de H. Augustinus, Celestijnen, Willemiten...) en tenslotte een derde (Arme Klaren, Kapucijnen, Annociaten,...). Al deze huizen moeten worden ontruimd tegen 3 juli 1783. De 2de juli van het volgende jaar werden de 5 huizen van de orde van de Trinitariërs en hun broedersschappen opgeheven... en dit alles zonder enig akkoord met de Romeinse Hof en de religieuze overheden. Als schadeloosstelling kregen de religieuzen die in het wereldse leven terugkeerden een pensioen van 420 tot 480 florijnen, de kloosterlingen een van 300 tot 350 florijnen (2).

Op 25 maart 1783 wordt het "Komité van de Kas voor Religie" gekreëerd om de goederen van de opgeheven kloosters te beheren; op 5 maart 1787 gaat ze over in de handen van de "Raad van State", vervolgens na de Oostenrijkse Restauratie, op 27 juli 1791, aan de Raad van Financiën. Wat de operatie zelf betreft, deze blijkt briljant

te zijn geweest, daar de som van de overdrachten ten zeerste ontoereikend was om zich van de opgelegde lasten van de administratie en de pensioenen te kwijten.

De plundering had dadelijk plaats en zonder complimenten, een beetje zoals bij het miljard van de Congregaties in 1903. Het tafelzilver, zelfs dat van zeer grote waarde, werd in de smeltkroes gesmeten om omgezet te worden in geldstukken. De kledingstukken en de liturgische gebruiksvoorwerpen, zoals monstransen, cibories, wierookvaten werden aan pastoors aangeboden en meestal bereikte het een te lage prijs. De altaren en de meubels werden soms gratis van de hand gedaan, terwijl de meer dan 22.000 schilderijen, verzameld in drie depots, Brussel, Gent en Antwerpen, onder hun waarde werden verkocht.

In het algemeen weerstond de bisschoppelijke geestelijkheid niet aan deze aanlokkelijke aanbiedingen. De bisschoppen vestigden de parochies in de kloosterkerken, de pastoors toonden zich gewillige kopers van deze aangeslagen goederen (3). De "Guide d'Enghien" van E. Matthieu vermeldt een aankoop van 850 vloertegels in Naamse steen in 1785, afkomstig van de oude kartuis van Herne, bestemd om het koor van de St. Niklaaskerk te Edingen te herstellen.

Op 10 mei 1784 biedt de advocaat Fleur, administrateur van het Comité van de Kas voor Religie per opbod schilderijen, meubelen, liturgische gewaden van het opgeheven klooster der Penitenten te Bergen aan (4).

De heer Derweduwelz (5), pastoor van Edingen, koopt daar voor 150 florijnen, "twee kazuifels in geel gevlamde stof, twee dalmatieken, een koormantel, enz."; vervolgens voor 180 florijnen "een kazuifel met een gebloemd patroon in gouddraad, twee dalmatica, een antependium, een gebloemde koormantel afgeboord met een brede galon van antieke figuren in borduurwerk."; en tenslotte voor 150 florijnen "een kazuifel in zilver geflamde stof, met een zuil met bloeiende damastbloemen..."

Hier is het de pastoor die de koper is maar soms, zoals in Baudour, zijn het de burgemeester en schepenen, die ter intentie van de parochiale kerk kopen.

De 30ste december 1784 koopt de pastoor van Pepingen, J.F. Janssens, onder inschrijving en voor 50 florijnen het hoofdaltaar met het tabernakel en... met bloemversieringen op de zijden... van het klooster van Groenendaal. Het grote schilderij was reeds verdwenen.

Op 12 januari van het volgende jaar, is het het klein altaar en de biechtstoel die gratis zijn aangevraagd door J.F. Schuerdens, pastoor van Everberg (6).

Immers sommige voorwerpen zijn welwillend overhandigd aan arme kerken en hun pastoors laten niet na ze met aandrang te vragen.

A. Biourge, pastoor van Petit-Roeulx-lez-Braine, in Brabant, wenst de gehele versiering van het huis te Orival (klooster van de Trinitariërs bij Nijvel) of van ergens anders ... "mijn kerk is zwaar belast, door de herbouwingen die zich onlangs hebben voorgedaan" (7).

Op 11 februari 1785 verzoekt G. Carnonckel, pastoor van Heikruis, ... en verkrijgt een "houten kruis met een kleine zilveren Christus waarvan hij spreekt,,

Alzo is het dat pastoors, kerkmeesters, burgemeesters en schepenen honderden verzoekschriften sturen om een bod te doen of zelfs een hoger bod tegen de konkur-renten, soms ook een verzoek tot een begenadigde schenking.

Sommigen zelfs, moe van het wachten, richten zich tot Brussel, en E.J. De Truck schrijft vandaar aan administrateur Fleur in Bergen, op 28 juli 1784 : "De ongeruste parochiepriesters van de provincie Henegouwen beklagen zich over het feit dat de verdeling van de ornamenten, linnengoed en tweederangs kerkgoederen, die in andere bisdommen sinds meerdere maanden volledig is uitgevoerd, in dat van Kamerijk nog niet begonnen is... De deken van de Christenheid in Bergen (Du Mont) vertraagt dit werk omwille van zijn ouderdom en zijn ongemakken ... hij zou moeten overgaan tot een samenwerking met de pastoor van het Begijnhof, Lagniau".

Het was echter in de dekenij van Edingen niet veel beter. Het is J. Monthirons (8) die vanuit Edingen, op 27 juli 1784, naar Brussel schrijft :

Mijne Heren,

De pastoor van Quenast heeft me gevraagd naar U te schrijven opdat U de opdracht zou willen geven aan M. Vanhourderlinghe, deken van het distrikt Halle ... die de noden van de parochies van zijn distrikt kent ..."

"Als, Mijne Heren, aan de dekens van elk distrikt opdracht zou geven ..." en hij voegt er aan toe dat de pastoors verontrust zijn ... en dat men hoopt op een kapelaan voor de wijk van de kartuis van Herne (9).

In deze laatste periode van de 18de eeuw blijkt de wereld, zo goed weergegeven door Goya, aangetast door waanzin : de keizer die tot en met het zilveren tafelbestek laat weghalen, en de seculiere klerus die zich op de achtergelaten kleding van hun geloofgenoten werpen. Ziedaar wat althans ontbreekt : de waardigheid.

* * *

Na deze noodzakelijke inleiding, die ons het klimaat van het tijdvak situeert, vragen

we ons af wat er gebeurde met de kartuis van Herne, zijn goederen en zijn meubilair. Ten eerste, hoe stond het met de religieuzen en leken op 26 april 1783, de dag van de opheffing?

In een rapport van 1775, dus wat vroeger dan het dekreet van Jozef II, maakt de deken van Halle, Nestor Walravens (10) melding dat er zich op die datum elf priesters en twee lekenbroeders in het klooster bevonden; hij voegt er aan toe, en niet zonder enige bitterheid, dat vader abt (11) vaak afwezig was, namelijk op reis per koets, het was een berline, -die weldra zou verkocht worden,- en daardoor de gelovigen ergerend terwijl de andere religieuzen de kloosterregel stipt naleven. Reeds in mei 1782 was er een lijst van de kloosterleden (12) bezorgd aan de administrateurs van de "Kas voor Religie". Zoals men weet, dateert het keizerlijk dekreet van 17 maart 1783 en zal de aanwending daarvan in de kartuis spoedig volgen, namelijk vanaf 26 april eerstkomend.

Het ledenbestand schijnt onveranderd: de prior, overste van de gemeenschap, een zekere Vanderherreweghen, geholpen door een procurator, Vanmeulders of Vanmulders. Dan volgen een coadjutor, genaamd Bruno le Comte (13), een vicarius Debacker of De Backre en een koster Bernard Bouvie of Bonnevie. Aan deze paters moet men de volgende toevoegen: Dom Hugo Ducaers, Dom Petrus Vannieuwenhoven, en drie anderen: Cromoogen, Luycx en Lambrechts. De twee lekenbroeders van 1775, waarschijnlijk diaken in 1783, zijn afwezig bij de uitwijzing van de geestelijken daar ze naar Kamerijk waren gezonden met het oog op hun priesterwijding. Het zijn Andreas Loons of Loens en Hugo Tomboy, die de vitaliteit van de oude stichting van Walter van Edingen hiermee bewijzen.

Beiden zullen in 1794 samen met pater Bruno Le Comte een petitie aan de keizer sturen, met als doel de verdwenen kartuis weer op te richten.

Aldus bevatte de gemeenschap 12 religieuzen, één meer dan acht jaar voordien. Ongelukkiglijk zijn er drie onder hen, de broeders Luycx, Lambrechts en Cromoogen "ziekelyk" - zijn de vissen van de vijvers te Schiebeeck, het regime, de vasten of het isolement verantwoordelijk? -, door administrateur Cattoir aangeduid als "zwakken", een term die men in zijn oude etymologische betekenis moet verstaan: zwak van gezondheid en geest, misschien zenuwzwak of aangetast door een lichte waanzin. Op 24 en 26 mei informeert pater prior bij de Brusselse administratie naar wat hem te doen staat, maar op die datum heeft de weduwe van A. Lambrechts reeds aan deze heren gevraagd om haar zoon bij haar in Brussel terug te nemen, middels een pensioen van 300 florijen, plus de kosten van de dokter, de chirurgeon en de apotheker. Haar wens werd zonder twijfel aanhoord daar zij op 6 september aan de administrateurs een verzoek laat geworden om haar zoon naar

Geel te laten over plaatsen... wat haar geweigerd werd, zoals we verder zullen zien.

Het is in feite 300 florijnen pensioen aan de "drie zwakken", plus 150 florijnen voor onderhoud en geneesmiddelen dat de Kas voor Religie hun belooft (14).

Zij zullen gehospitaliseerd worden in het huis van de Cellebroeders in Brussel, die voor hun gebruik matrassen, oorkussens en bestekken zullen ontvangen komende van het klooster van Herne.

Worden deze projekten gerealiseerd? Het is weinig waarschijnlijk, daar het schijnt dat Cromoogen door zijn vader Jerome werd gehuisvest, ten minste gedurende een zekere tijd, daar deze een verzoek indiende met het oog op schadeloosstelling van de kosten voor "pensioen, vestiging, onderhoud, dokters en geneesmiddelen"... kortom allerhande! Maar er werd hem geantwoord zich te wenden tot de overste van de Cellebroeders in Brussel.

Deze zijn niet akkoord daar Cattoir op 25 augustus beslist hun alle drie te plaatsen bij de Alexianen; maar de overste van dit huis vraagt 420 florijnen pensioen i.p.v. 300, betaald per trimester, en 480 florijnen tot ze de leeftijd van 60 jaar bereiken.

Het nieuwe klimaat is gunstig voor Cromoogen en reeds op 31 oktober stuurt hij een brief vanuit het klooster der Alexianen, die hij ondertekent: "B. Cromoogen - presbyter ex-Cartusianus". Op 5 november staat men hem toe, in uitstekende gezondheid de Alexianen te verlaten met volledig behoud van het recht op zijn pensioen.

Wat gebeurt er gedurende deze periode in de kartuis? Volgens een brief van 13 juni 1783 zijn alle religieuzen uitgewezen voor de 18de eerstvolgend.

"Wat het vertrek van de individuen betreft: de 2 zwakken zijn vertrokken op 2 en 4 juni. De 6de is de coadjutor weggegaan, die reeds 4 jaar lang TBC-lijder is (15). De dokter zegt dat hij deze maand niet zal uitdoen; drie anderen zijn vertrokken de 10de... blijven nog over: de prior, procurator, vicarius en koster, die wachten op de terugkeer van de diakens, priester gewijd in Kamerijk. Ik reken dat voor de 17de of 18de eerstvolgend alle personen uit het klooster vertrokken zijn" (16).

Aan de 12 en 13 religieuzen, als men De Groote, die verdwenen is, meetelt, moeten wij 10 dienaren toevoegen, waaronder een koetsier, een koeherder, en landarbeiders, dagloners, die in het dor en niet in het klooster verbleven.

* * *

Op 5 april 1783 hebben de administrateurs het liggende geld, zijnde 3656 florijnen, 19 stuivers en 9 penningen in ontvangst genomen.

De 26ste is de opheffing van het kartuizerklooster uitgevoerd en een staat van de goederen, inkomsten en lasten opgemaakt door Jean-Antoine-Joseph Pepin, fiscaal raadgever van Henegouwen. Deze staat beslaat een groot volume, welke een afzonderlijke studie zou vergen.

's Anderendaags, de 27ste, maakt Jean-Joseph Monthiron van Edingen zorgvuldig een inventaris op van de zilveren voorwerpen, die dadelijk zullen verpakt en verzonden worden naar de Munt te Brussel. Het is een groot gedrukt blad van 72 cm op 53 hoog, met als titel: "Afzonderlijke beschrijvende tabel van het vaatwerk van de kartuis van Herne bij Edingen". De Naam van de verschillende voorwerpen was vooraf gedrukt; het volstond dat de administratie enkel het aantal aanduidde.

"3 opscheplepels, 12 lepels, 12 vorken, 2 pepervaten, 1 koffiekkan, 1 karaffendrager, 4 kandelaars" ... bovendien enkele "zaken waarvan het niet mogelijk is geweest ze te rangschikken: 18 dessertlepels en vorken".

Voorlopig, het is te zeggen tot 22 augustus 1783, liet Monthiron voor het gebruik aan de gemeenschap 1 opscheplepel, 12 lepels en 12 vorken, en 11 kofielepels.

"Alzo bewerkstelligd in genoemd klooster op 27 april 1783 door de ondergetekenden, ontvanger en ekonoom

J. Monthiron   N. De Ryst

Een tweede "tabel" of groot gedrukt blad, beschrijft afzonderlijk de gewijde vaten van de kerk:

"1 remonstransencirkel, waarin men de heilige hostie bewaarde, 9 kelken met patenen, 3 dozen waarin men de heilige hostie en de heilige oliën bewaarde, 1 wierookvat, 1 wierookschelpje, 6 wijnkannetjes, 3 borden en schotels, 1 versierd missaal, 4 kleine kandelaars, 1 met zilver versierde wijkwast, 1 lamp, 2 kruisbeelden, 2 kronen en 1 scepter" (17).

Een handgeschreven nota voegt er aan toe "enkel kostbare zaken waarvan het niet mogelijk is geweest ze te rangschikken, zijnde: 4 hartjes, 2 kringetjes, 1 medaille, 1 rozenkrans, 1 kleine bol, 1 verzilverde schelp voor het wijwater."

Maar onze administrateurs hadden een Sherlock Holmes-instinkt. Ze hebben een bewijs ontdekt, gedateerd op 17 februari 1782, volgens het welke juwelier Beghin van Bergen erkent 4 zilveren kandelaars in zijn bezit te hebben, wegend 221 ons, 1 "êterlin" om er nieuwe mee te maken. Deze kandelaars werden terug opgenomen in de inventaris en verbeurd verklaard.

Bovendien noteert men naast al deze zaken nog een zilveren kruis met een Christus in hetzelfde metaal, en een andere op een koperen kruis.

Voorlopig behoudt de gemeenschap voor het uitoefenen van de mis "1 ciborie, 4 kelken met patenen, 1 doos voor de heilige hostie of heilige oliën en 1 versierd missaal."

Al deze voorwerpen zullen worden terug gegeven op 22 augustus 1783 "aan Mijnheer Marquart - Waradin van de Keizerlijke Munt in Brussel", met de reeds genoemde lepels en vorken. De administrateurs voegen er dan een klein zilveren kruisschrijn, 2 schrijnen die verzilverd zijn, 1 schrijn met een zilveren voet aan toe. Al deze voorwerpen zullen in een kleine kast opgesloten worden en naar Munt verstuurd... heeft men ze daar gesmolten of zijn ze er verkocht (18) ?

In het begin van de maand mei 1783, heeft J.-A.-J. Pépin, geholpen door twee leenmannen, "die dienst deden als notarissen", een inventaris opgemaakt van de meubels en de roerende goederen.

De bibliotheek van het klooster was 460 volumes rijk, onder dewelke Miraeus, de oorkonden van Henegouwen, de Annalen van de provincie Henegouwen door Vinchaut, de geschiedenis van Edingen door Colins, 10 delen kommentaren op de bijbel van Cornelius a Lapide, plus gehavende gotische boeken die niet de aandacht van de administrateurs trokken.

De liggende gelden interesseerden hun meer; in een koffer bevonden zich 235 florijnen, 14 stuivers, en in de lade van de procurator 445 florijnen, 14 stuivers. Het was weinig en onze mensen waren ontgoocheld. Pater prior legde uit dat men het klooster had moeten herbouwen in 1781, ook twee hoeven en de kerk hersteld. Bovendien hadden de religieuzen in 1757 schulden terugbetaald voor een bedrag van 5.581 florijnen, 14 stuivers en 2 penningen.

Dan volgde het grondig onderzoek van de cellen en de gebouwen : de klokkentoren bevatte een beiaard van 25 klokken met zijn ijzeren tamboer en een horloge; de refter is versierd met 12 schilderijen, in de wand aangebracht, het leven van de H. Bruno verhalende; twee grote engelen bevinden zich aan beide kanten van het hoofdaltaar, waarvan het retabel een doek draagt, "Maria ten hemel opneming" (19).

De cel van Dom Vanmeulders, procurator, bevat 29 volumes in kwarto, waaronder : een woordenboek latijns-frans uitgegeven te Parijs, het *Theatrum Orbis Terrarum* van Abraham Ortelius, een bijbel uitgegeven door Plantijn, het groot woordenboek frans-nederlands van Jan Louys D'Artsy, de "medicus christianus van Louis

Bertha", de oorkonden van Henegouwen; 62 volumes in-octavo, waaronder de werken van Thomas a Kempis, de "Belgii descriptio" van Louis Guiciardin, en de 33 volumes van "Manipulus sacer concionum" door Jérémie Drescelius.

De cel van pater coadjutor is een beetje minder rijk, alhoewel ze 50 volumes bevat, waaronder: het Concilium tridentinum (1 vol.), le voyageur françois, Voltaire te midden van schaduwen en een reis rond de wereld in 5 volumes.

Dom Debacker, vicarius, heeft 75 volumes, de meeste in het latijn, 15 in het frans en 10 in het nederlands. Daarbij bevinden zich ook de "Sententiae" van Pierre Lombard.

Dom Bouvie bezit 95 volumes, bijna allen in het latijn, waaronder de "Opuscula" in 4 volumes van Mayart... zonder twijfel de preken van Olivier Maillard, bekend prediker uit de 15de eeuw.

De andere cellen leveren o.a. een werk van Alphonse Rodriguez in 4 volumes bij Dom Cromoogen en een bijbel, een verklarend missaal en de kartuizersregel bij Dom Tomboy, diaken (20).

* * *

Na de inventaris van de boeken, volgt deze van de schilderijen, die vrij talrijk zijn. Men telt 67 exemplaren in het klooster, meestal te kort beschreven om er de identificatie van te doen.

In de refter zijn er, naast de geschiedenis van de H. Bruno in 12 schilderijen, drie andere voorstellende Kristus, de H. Maagd, en Sint-Jan. Ook waren er nog 47 ingekaderde gravures en een houten Kristus met voet, enz...

In de kerk, is het hoofdaltaar versierd met een Ten Hemelopneming (10 voeten hoog op 7 breed) geschilderd door Jean Van Houbraken. Een schilderij stelt de geboorte voor en een ander de onthoofding van Sint-Jan.

Het altaar van de H. Familie, aangeboden door de Craeyer is versierd door een schilderij van 8 voeten hoog op 5 breed.

In de logeerkamer voor de gasten toont een schilderij "Ons Heer in de lijkwade", een andere stelt een vaas met bloemen voor.

In de tweede kamer, een Maria-Boodschap. Dan vernoemt Monthiron een lange serie schilderijen die onmogelijk in één plaats kunnen gesitueerd worden: een Aanbedding van de herders; een aanbidding van de Driekoningen (4 voeten breed op 3 hoog); de Maagd met het Kind en Jozef in een landschap (4 voet breed

en 2,5 hoog) ; St-Antonius in de woestijn (in zwart houten kader) ; Christus met de Maagd en St-Jan (1,5 voet breed op 2 voet hoog) ; een fruitstilleven (3 voet breed op 2,5 hoog) ; een gescheurd doek dat de marteling van meerdere kartaizers voorstelt (8 voeten in het vierkant) ; het Kindje Jezus met de Maagd, St-Jozef en een kartaizer in aanbidding ; Sint-Maria-Magdalena, boetelinge ; St-Hugo ; 4 schilderijen met vazen bloemen in zwart kader ; Onze Heer aan de geselkolom.

In de kleine gastenkamer : Rebecca naast de put met Elizeus ; H. Jozef dragend het kind ; de vlucht naar Egypte in een landschap ; 4 doeken met potten en ruikers bloemen ; en tenslotte 2 landschappen met enkele fijn geschilderde gebouwen.

In de benedengang : de Maagd met het kindje en de H. Katharina.

In de grote gastenkamer : in het houtwerk van de schouw een Brussels wandtapijt, voorstellend Onze Redder aan het kruis.

In de kerk : aan het altaar van St-Bruno ziet men deze heilige met de hertog van Calabria (8 voet hoog op 5 breed). Tegenover het hoofdaltaar : de kleding van een novice-kartaizer (13 voet in het vierkant). In de kapel van de prior : de heilig Barbara en de heilige Katharina (5 voet hoog op 4 breed) (21).

Na de inventaris van de doeken komt deze van de kleine voorwerpen, daar alle goederen absoluut dienden verkocht te worden : strozakken, matrassen, oorkussens, beddelakens, wollen dekens (2 per kamer), bedde- en venstergordijnen.

Alzo neemt Monthiron in de cel van de prior 4 landkaarten op papier, een bidstoel, 2 kleine barometers, een lepel en een vork in zilver en een draagbare inktkoker op.

Bij vicarius Debackere, een tinnen vaas van de welke men tegenwoordig een bloemdrager zou maken, verder nog haardijzers, koperen tangen en een koperen verwarmmer, enz.

Dom Cromoogen bezat een tinnen inktkoker, een schrijnwerkersbank met een schroef, lijmknechten en een draaibank met bijhorende (22). Dom Vannieuwenhoven bezat ook een dergelijke draaibank, terwijl men in de andere cellen haardijzers, schoppen voor het vuur, ijzeren tangen, barometers, enz. opneemt.

De verkoop van al deze voorwerpen gebeurt langzaam en het is maar op 26 januari 1785 dat Turck vanuit Brussel aan Monthiron zal schrijven : "U wordt belast met de openbare verkoop van de marmeren schouw in de eerste gastenkamer, het beschoot en het Brusselse wandtapijt, enz. plus 4 koperen ketels, de tuinpomp, de lambrizeringen, de wereldkaarten, enz. Het werk van de vandalen zet zich tijdens het jaar

verder: op 9 april is het de verkoop van de schilderijen voor de som van 1638 florijnen, 11 schellingen, min 5 florijnen 9 schellingen 6 penningen voor de onkosten; op 31 augustus de verkoop van de materialen afkomstig van het binnenklooster.

* * *

De inkomsten van de kartuis, in de heerlijke renten, komende van giften en dikwijls belast met jaargetijden vanaf 1314, waren nogal aanzienlijk. Meer dan 35 renten, verschuldigd te Gages en ook te Herchies, bedroegen de som van 5097 florijnen 14 stuivers 6 penningen. Vier huizen en erfgoeden, gelegen in het dorp van Gages, moesten het klooster heerlijke renten "krachtens de schenking en oprichting, die in 1314 werd gedaan door wijlen Mgr Wattier, heer van Edingen." Mr Dandelot is ook op 7 dagwand renten schuldig terwijl in Herchies onafkoopbare renten worden vermeld voor 149 florijnen 3 stuivers 2 penningen voor de welke de graaf van Egmont voor 10 pond 13 schellingen en 1 penning tussenkwam.

De heerlijke renten gesitueerd in Gages met een grondrecht op de bodemprodukten voor 9 bunders 1 dagwand werden verkocht op 24 april 1786 aan N. du Mont, markies van Gages. Voor de eersten was hij de koper aan de prijs van 5097 florijnen 14 schellingen 6 penningen en gaf 1232 florijnen voor de tweede uit. Deze nobele heer handelde in een van de slechtste zaken die er waren... 6 jaar later schafte de Franse Revolutie met één pennestrijk definitief al de heerlijke rechten af (23).

De administrateurs, echte boekhouders, verheffen vervolgens alle nietheerlijke renten verschuldigd door talrijke schuldenaars en die niet meer werden betaald, soms sinds lange tijd, hetzij een vertraging van 1 tot 27 jaar.

Een eerste lijst bevat de namen van 24 schuldenaars onder de welke men vindt: het huis van de pastoor van Edingen die 3 florijnen 16.6 moet voor 3 jaar; de gilde van St-Elooi die 10 jaar moet, hetzij in zijn geheel de bescheiden schuld van 1 florijn 6 stuivers; de abdij van St-Aubert in Kamerijk moet voor 21 jaar 1 florijn 15 stuivers maar eveneens voor een andere achterstallige rente van 8 jaar, 3 florijnen 6 stuivers. Voor deze eerste lijst, kan men dus de som van 1744 florijnen 6 stuivers 8,5 penningen invorderen.

Een tweede lijst draagt de namen van 40 schuldenaars uit Edingen of het omliggende, die over het algemeen meer bescheiden sommen moeten, gaande tot 10 stuivers. Het is waar dat de vertraging soms aanzienlijk is en zich kon uitstrekken tot 30 jaar. Het totaal brengt niet meer dan 354 florijnen 3 stuivers 11,5 penningen op. Werden ze ooit ingevorderd? Men kan eraan twifelen.

Vanaf 9 januari 1787 bieden verschillende schuldenaars die woonachtig zijn in Edingen, Tollembeek en Herfelingen zich aan om de renten terug te kopen.

Bij deze gelegenheid waren er moeilijkheden tussen de administrateur Monthiron, die de teruggave van "de penning 18 argent fort" aangenomen had, terwijl de officiaal P. Druman de afkoop in "de penning 24" eiste daar de renten onafkoopbaar waren; hij moest zich schikken naar een rondschrijven van 10 oktober (brief van Drugman van 18 januari 1786). Monthiron antwoordt hem op 23 januari dat hij niet wil weten of ze afkoopbaar zijn of niet... tevergeefs daar hij verplicht is de schuldenaars van de renten in kennis te stellen dat hun teruggave in "de penning 24" moet gebeuren, wat het nodige kapitaal voor da afkoop met 6% verhoogt (24).

* * *

Voor de liturgische gewaden, Monthiron had op 26 februari en ook op 6 maart 1784 de gedetailleerde instructies ontvangen van Brussel. Het linnengoed en de gewaden moeten onttrokken worden aan elk wereldlijk gebruik, ze mogen geen voorwerp zijn om in de publieke verkoop te worden tentoongesteld, maar aangeboden aan pastoors met uitzondering van alle leken en zelfs privé-kerkelijken. Hij moet een aankondiging laten drukken voor Edingen, de omliggende dorpen en de plattelandskerken; een tentoonstelling zal plaats hebben te Edingen, vervolgens ontvangt men de inschrijvingen van 21 maart tot 9 april volgens een vooropgesteld formulier: Ik ondergetekende... bied voor het nummer... de som van...

Reeds het voorgaande jaar, op 11 juni 1783, heeft J. Monthiron, geholpen door N. De Rijst, een nauwkeurige lijst van de gevonden gewaden in de kartuis opgemaakt, nl. 56 kazuifels waarvan enkele zeer mooie: 4 witte met een verheven geborduurd kruis in goud en met gouden boorsel; een rode van goudlaken met een geborduurd kruis, de passie van Ons Heer voorstellend. Het beeld van O.L.Vrouw bezat drie habijten, drie sluiers en nog andere habijten voor het Kindje Jezus te kleden. De inventaris telt ook 6 stolen, waarschijnlijk amicten en drie anderen van witte, rode en zwarte kleur die dienst deden voor het evangelieboek.

Op 5 maart 1784 stuurde Monthiron deze inventaris naar Brussel. Men weet niet wat van deze gewaden is geworden. Ze werden niet alle verkocht, daar het volgende jaar, op 2 mei 1785, hij de gewaden verdeelde, ook het linnengoed en zaken van bijkomend belang aan verschillende kerken, waaronder Gages, Wodecq en Graty "voor beslist geworden is deze laatste als hulpkerk in te richten" (25).

* * *

De kartuis bezat in een toren op veertig passen van de kerk verwijderd, een kleine, zeer harmonieuze beiaard, van 26 klokken met een uurwerk; de grootste moest door 2 man gedragen worden. De 4de december 1783, werd het geheel verkocht per openbaar opbod aan de genaamde Duroeux, luitenant van de stad Chimay. Hij was de koper aan de prijs van 3050 florijnen "voor deze van de magistraat van deze stad".

*
* *
*

De kartuis van herne bestond uit een gemeenschap met contemplatief leven maar zij was ook, ter ondersteuning, een landbouwbedrijf voorzien van gronden, weiden, vijvers en bossen. De geestelijken hun bezit ontnemend, waren de administrateurs verplicht om het patrimonium te waarborgen, om zich bezig te houden met het dagelijks beheer van de opgeheven kloosters. Op 2 augustus 1783 deelt Monthiron aan de directeur in Brussel mede dat hij "zeven knechten heeft ontslagen en hun loon betaald met een half jaar toelage ... er nog maar drie behouden hebbende : deze van het neerhof, de tuinman en de opzichter van bos en vijvers." Met de aanhoudende werkloosheid tijdens deze jaren vlak voor de revolutie, is het ongeveer zeker dat deze ontslagenen de rangen van de ontevreden van het regime hebben doen groeien.

De vijvers leverden hem ook zorgen. De kartuizers vangden de vis in oktober, ledigden de vijvers op deze wijze dat het volstond om de grootste vissen in de modder te verzamelen. De drie overgebleven knechten verzekerden de vangst in het begin van de herfst, werden vervolgens waarschijnlijk ook ontslagen (brief van 2 augustus 1783). Op 11 februari 1785 bracht de verkoop van de vis 109 florijen 13 schellingen op. Bestonden alle vijvers op deze datum nog? Men weet het niet. Reeds op 23 juli 1783 heeft Monthiron voorgesteld om maar 2 vijvers te behouden en de anderen om te zetten in weiden of in landbouwgrond, wat toeliet om 16 bunders grond bij te winnen. De molen van Schibeeck bleef ook een onderwerp van bezorgdheid ... op 3 juni 1783, schatte de administrateur de herstellingskosten op 369 florijnen 14 stuivers. Werden deze uitgevoerd? Of werd de molen opgegeven tot zijn volledig verval? Op die datum waren er op het neerhof 3 paarden, waarvan 2 ouder dan 7 jaar en één van 11 jaar, 4 ossen, 2 karren en een berline. Dan al nam de belasting een deel van deze verkoop, zijnde het twintigste (5%) plus de zestigste penning (2%). Op 13 juni 1783 vroeg Monthiron of hij "de wijnen" niet moest toevoegen aan de lasten van de kopers (gewone gang van zaken onder het Ancien regime, dat ook bestond in de 19de eeuw, en dat men dan de wijnpotten noemde). Wanneer de koop niet gesloten werd, bleven de wijnen in het bezit van de verkopers.

De verkoop van de gronden en gebouwen sleepte langer aan. Vanaf 20 augustus 1783, had Monthiron beslist om ze per openbaar opbod te verkopen, krachtens het dekreet van keizer Jozef II van de 17de maart voorafgaande. De verkoop, geschiedend in drie beurten, op 13 en 17 oktober en op 17 november 1783, werd besloten voor de som van 20.580 florijnen 10 schellingen gangbaar geld in Brabant. Ging het om een nep opbod? Het is nog altijd zo dat de boekhouding van Monthiron deze ontvangst niet op zijn tegoed vermeldt (26).

Meer nog, deze verkoop was maar door open brieven van de keizer bevestigd op 11 maart 1786, uitgezonderd de verkoop van de kerk en van een gedeelte van het klooster dat eventueel dienst deed als woning van een vicarius. De rekeningen van de administrateur vanaf maart 1786 zijn voor ons ook bewaard gebleven zonder dat er melding is gemaakt van deze belangrijke geldelijke inningen. Wat meer is, dat er in juni van datzelfde jaar de ontvangst van de opbrengsten van gronden, weiden, vijvers en tuin de totale som van 1145 florijnen 90 schellingen bedraagt. In juli brengen de bossen en gronden een nieuwe inning op van 1176 florijnen 5 schellingen, terwijl in april 1788 hun inkomens zich verhogen tot 4841 florijnen 3 schellingen. Op deze datum is er nog niets verkocht, ondanks het voorstel van Monthiron van 27 augustus 1785 om 50 vlaamse en 20 franse affichen te laten drukken en het plaatsen van een advertentie in de Gazet van Brussel en deze van Gent.

Drie jaar gaan aan dit voorstel voorbij en het is slechts in 1788 dat een aanplakbiljet de onroerende goederen van de kartuis voorstelt :

”Goederen te koop gelegen in de parochie Herne”

”De administrateur van de goederen van het opgeheven klooster van de Kartuizers te Herne is gemachtigd de verkoop te doen van alle gebouwen en gronden van het erf van het genoemde klooster, die in drie voorstellingen zal plaats hebben in het genoemde klooster in Herne” (zonder datum) (27).

Deze goederen verkopen was niet altijd winst, daar ze bezwaard waren met talrijke feodale lasten en hypotheken. Men moest op 24 juni 1788 ”een betere en ter verificatie dienende staat van de goederen en de lasten ...” opstellen ; het is een zeer dik volume, dat te omslachtig zou zijn om hier te onderzoeken.

Het zou ook veel gezegd zijn dat de verkopen gemakkelijk verliepen. Ondanks de voorouderlijke liefde van de landbouwers voor de gronden, aarzelden zij om zich als kopers aan te bieden voor de goederen, gestolen van de wettige eigenaars. In 1791 zijn de bossen nog niet verkocht, daar op 1 november van dat jaar men in een openbare verkoop staande bomen vermeldt gekocht door een genaamde Van Asbroek.

* * *

Zoals men er zich aan kon verwachten was de afsluiting der boeken van de opheffing van het klooster op zijn minst teleurstellend. In juni 1783 hadden de kunstvoorwerpen, verkocht voor een korst brood, niet volstaan om het levensonderhoud van de religieuzen, hun kleding en de toelagen van de dienstknechten, zijnde 2743 florijnen, te betalen. De administratiekosten, dat mocht ook gezegd worden, bereikten de geringen som van 2 florijnen 16 schellingen, terwijl het onderhoud van de gebouwen een uitgave vereiste van 47 florijnen. Einde juni had de boekhouder 2492 florijnen ingeschreven... maar de situatie neemt op 9 juli eerstkomend een gunstige wending met de talrijke verkopen. Hij is dan nog 819 florijnen 6 stuivers en 3 penningen aan de Kas voor religie verschuldigd.

Ongelukkiglijk hebben de archieven niet de volledige boekhouding van Monthiron bewaard. Van juli 1783 tot juni 1786, bestaan de rekeningen niet... dan hernemen ze tot 3 januari 1788. De betaling van de pensioenen aan de religieuzen belopen elke maand ongeveer 1200 florijnen, terwijl de administratiekosten elke maand 40 tot 47 florijnen bedroegen.

Op 18 en 21 april 1788 gaf Monthiron voor het eerst de som van 6200 florijnen aan de "Algemene ontvangsten" in Brussel terug, terwijl op 3 november eerstvolgende nog 804 florijnen 6 stuivers en 9 penningen aan toegevoegd werden. Op die datum waren natuurlijk nog niet alle goederen verkocht, onder andere de bossen, maar het overzicht van de operatie was nauwelijks bemoedigend: een kloosterinstelling gesticht in 1314 te hebben uitgeschakeld, die zichzelf onderhield voor de bespottelijke som van 7000 florijnen, met de last van 13 religieuze pensioenen (28).

* * *

Voor de kerk volledig ontdaan was van zijn meubilair, was er een voorstel om ze te houden om er een hulpkerk te vestigen en voor de huisvesting van een vicarius of kapelaan (29).

Als gevolg van een overeenkomst van 30 januari 1784, bracht de pastoor van Herne, B. Berghman, religieus van de abdij van sint Aubert te Kamerijk, een bezoek aan de kerk, het cijnsgoed en de cellen, vergezeld van de architect-landmeter Pinteau en waarschijnlijk van Monthiron. Deze laatste noteert: "In de genoemde kerk bevindt zich een graf bedekt met een koperen plaat met de inscriptie: hier is begraven jean battar van Edinghe.. alsook vijf andere stenen waarvan de inscripties afgesleten

zijn". Het afgesloten grafschrift draagt geen datum meer, maar we weten van elders dat Jan van Edingen gestorven was op 3 maart 1303 en dat de koperen plaat werd gesmolten (30).

In 1822 vond men in de oude kerk het graf van Pierre van Luxemburg terug, die overleden was te Edingen op 25 oktober 1482 (31).

De ideeën voor de oprichting van de hulpkerk zijn nooit gerealiseerd geweest... de tijden waren er niet erg gunstig voor.

In april 1788 heeft men voorgesteld om een kerktoeren te bouwen om de kerk te stutten (men herinnert zich nog dat de toeren, die een beiaard omvatte, zich op meer dan 13 meter van dit heiligdom verwijderd was) maar deze werd vlug afgebroken. De pastoor droomde ook van het oprichten van een school, die ingericht zou zijn in een cel... ongelukkigerwijze zou de restauratie opgelopen zijn tot 762 florijnen 4 stuivers. Op 5 november 1788, stelde men zich tevreden met vensters terug te plaatsen voor 6 florijnen 6 stuivers (32), vervolgens werd van al deze dromen afgezien. Eerlijk gezegd, waren de gebouwen, op het gastenkwartier na, dat tot in onze dagen bestaat, zeer oud.

* * *

Ondertussen hadden de religieuzen niet alle hoop verloren om in hun eigendom terug te keren. De 24ste maart 1794, op de vooravond van de terugkeer van de Fransen, schreven zij deze brief aan de Oostenrijkse soeverein, Frans I :

"Aan zijne Majesteit de Keizer en koning,

Verzoeken nederig de religieuzen van de Kartuis van Herne bij Edingen, onwettig ontheven... dat zijne majesteit zich hebbende verwaardigd in te stemmen met de herinstelling van de kloosters, de verzoekers willen delen in de werking van deze weldadige beschikkingen. Tot dit doel hebben de verzoekers zich in kapittel verzameld en hebben de bijgevoede akte van hun kapittelbesluit opgesteld" ... enz. De kartuizers voegen eraan toe dat zij verzaken om schade te eisen en gaan akkoord met de reeds gedane verkopen... wat er op wijst dat niet alle gronden verkocht waren op deze datum. We veronderstellen dat de keizer nooit dit schrijven heeft ontvangen, maar wat zeker is, dat hij door de franse overwinning van Fleurus er onmogelijk gevolg had kunnen aan geven. Dit verzoekschrift was getekend door pater Bruno Le Comte, de oudste religieus en door de paters Andreas Loons en Hugo Tomboy, de diakens die in 1783 te Kamerijk werden priester gewijd. De kartuizers, temidden misrekening en ruïnes, bleven trouw aan hun geestelijk ideaal en het was zeker niet zonder verdienste (33).

Nog in 1801 bleef de schaduw van de kartuizers het geweten kwellen van de kopers van hun goederen (34). Men heeft 5 kopijen van testamenten bewaard van 23 maart tot 1 april 1801, twee in het vlaams, drie in het frans, zonder twijfel opgesteld door de pastoor van Herne, B. Berghman. Men kan ze als volgt samenvatten :

1. de koper houdt de koop die hij gedaan heeft voor nietig.
2. hij betuigt zijn oprechte spijt voor het feit dat hij zich hieraan schuldig maakte.
3. hij verbindt er zich toe om van zijn erfgenamen te eisen van de goederen aan hun wettige eigenaars terug te geven.

Het eerste vlaamse testament draagt de handtekeningen van de erflater Ma de Ro en van drie getuigen : Guillelmus van Eeckhoudt, B. Berghmans, pastoor in Herne, en J.-B. Janssens, onderpastoor.

Het tweede, in het vlaams, is van Anna-M. Sermeus met de handtekeningen van de getuigen : Franciscus Poelaert, Peeter Cosijn en Joannes-baptist Cosijn.

Een ander in het frans draagt slechts de naamstempel van Nicolas Croes, terwijl de namen van deze getuigen verdwenen zijn.

Nog een ander is getekend op 23 maart 1801 door Marie-Catherine Gilbert en draagt de namen van twee getuigen : Petrus J. Ravets en Joannes Franc. Ravets (35).

Gelukkig kwam voor de angstvallige gewetens en voor de erfgenamen weldra het konkordaat van 1802 de laatste angsten stillen. Het leven van de oude kartuis van Herne, men kan het geloven, nam een definitief einde : de bladzijde in omgedraaid en een nieuw regime vestigt zich.

* * *

Het einde van deze instelling is teleurstellend. Zij deed aan de rede twijfelen ! Zoals de kinderen op zand bouwen, zo ook doen de mensen : "er is een tijd om te bouwen en een tijd om af te breken !" De ruïne van de kartuis, met als prijs voor de duizende zorgen, is zonder voor iemand van nut te zijn, zoals zoveel in de menselijke geschiedenis, een geschiedenis van doven, blinden en gekken. Zonder twijfel zal men vandaag duizend maal beter zijn, terwijl de atoomenergie is ingezet in het zicht op een nabij einde van de wereld om te bewaren. Alzo gaan heerschappijen en kulturen voorbij. De mens is maar nietig ! God alleen is groot ! (36).

H. Temperman
Pastoor van Hoves
(vertaling J. Bernaer)

ADDENDA

Een voorgedrukt aanplakbiljet.

In het ontheven klooster
van de
in

Men laat weten dat de ornamenten, linnen en goederen van eerste klasse van de ontheven kloosters, zijn tentoongesteld tegen opbod en private offertes dewelke men slechts aan pastoors en beheerders van kathedralen, kerkelijke colleges, parochies en openbare kapellen toelaat, zowel stedelijke als landelijke; alsook de oversten van de religieuze huizen, de reguliere gemeenschappen en de congregaties, met uitsluiting van alle leke-personen en zelfs privaat kerkelijken (37).

Van harte danken wij E.H. H. Temperman, pastoor te Hoves, omdat hij ons zeer welwillend en met een groot hart de toelating gegeven heeft zijn artikel *Les Derniers jours de la Chartreuse d'Hérinnes, contribution à l'histoire de ce couvent*, verschenen in de *Annales du Cercle archéologique d'Enghien*, XIV, 1964-1966, p. 101-124, te vertalen en op te nemen in deze brochure.

- (1) Het was erg veralgemeend! In 1775 bestond er slechts een enkele kluis in de dekenij Halle, deze van Kester, die drie geprofesten en een novice telde. "Zij deden school, schrijft deken Walraevens, en onderrichten de jeugd in het frans en het nederlands. Zij leefden volgens regel en woonden de diensten van de parochie bij.
A.D.N. nr. 9910, cumulus 1985. Verklaring van N. Walraevens, pastoor van Marke en deken van de christenheid, getekend 11 september 1775.
- (2) Op het einde van juni 1784, werden 126 kloosters verlaten; zo waren er ongeveer 3000 religieuzen en kloosterlingen "die zich uit de ledigheid van de kloosters terugtrokken en in het wereldlijke leven teruggekeerd"! Een concierge moest de bewaking van de gebouwen verzekerden, in afwachting dat ze werden verkocht, omgevormd in een hospitaal of vrijgegeven voor militaire doeleinden.
- (3) G. De Schepper, in zijn boek "La réorganisation des paroisses et la suppression des couvents sous Joseph II" wijst op de publieke onverschilligheid en de ijver van de geestelijken en de leken om kunstvoorwerpen te verwerven, die uit de kloosters werden verduisterd.
- (4) A.R.A. Kas voor Religie, nrs 106, 107 en 108.
- (5) Afkomstig van Hoves; hij zou het volgende jaar sterven, op 17 augustus 1785.

- (6) A.R.A. Kas voor Religie, nr 53.
- (7) A.R.A. Kas voor Religie, nr 56. De kerk werd in 1777 geheel heropgebouwd.
- (8) Jean-Joseph Monthiron met of zonder "s", overleden te Edingen op 15 augustus 1804.
- (9) A.R.A. Kas voor Religie, nr 58.
- (10) A.D.N. te Rijsel; voorlopig nr 9910, cumulus 1985.
- (11) Lees "de prior" daar de kartuizers geen abt hebben.
- (12) A.R.A. Kas voor Religie, nr 412.
- (13) De handgeschreven inventaris van Edingen vermeldt als coadjutor een genaamde De Grootte.
- (14) Brief van de Kas voor Religie aan de overste van Herne, gedateerd op 17 juni 1783.
- (15) Etique: in de omgeving van Edingen een term in de zin van teringachtig of tuberculose.
- (16) A.R.A. Kas voor Religie, nr 411 en 412.
- (17) Kronen en scepter die het beeld van de Maagd Maria versierden.
- (18) A.R.A. Kas voor Religie, nr 65.
- (19) A.R.A. Kas voor Religie, nr 411 en 412.
- (20) Deze inventaris was niet enkel opgesteld voor de verkoop van de boeken maar ook met het oog om ze te onderwerpen aan de censuur van de overheid.
- (21) A.R.A. Kerkel. Arch. van Brabant, nr 20.430/8 inventaris van J. Monthiron van 20 mei 1783.
- (22) In oorspronkelijke tekst staat "un tour "à gilocher"" maar dit is waarschijnlijk "à guillocher"?
- (23) A.R.A. Kas voor Religie, nr 411 en 412.
- (24) A.R.A. Kas voor Religie, nr 202.
- (25) A.R.A. Kas voor Religie, nr 411.
- (26) A.R.A. Kerkel. Arch. van Brabant, nr 20430/7.
- (27) A.R.A. Kerkel. Arch. van Brabant, nr 20430/10.
- (28) A.R.A. Kerkel. Arch. van Brabant, nr 20430/7.
- (29) A.C.A.E. deel III, p. 206.
- (30) Epitaphier d'Enghien p. 183 en 184 of A.C.A.E. deel VII p. 451.
- (31) De kerkfabriek van de St-Niklaaskerk van Edingen, kwijt er zich in 1785 van, zoals we reeds aanhaalden, om het koor van de kerk te herstellen met 850 tegels in Naamse steen afkomstig van de oude kartuis, in 1882 vervangen door een marmeren vloer, die afkomstig was van de refter van de abdij van Ninove, die op zijn plaats werd vervangen voor een nieuwe vloer in 1964. (Guide d'Enghien door E. Matthieu).
- (32) A.R.A. Kerkel. Arch. van Brabant, nr 20430/10.

- (33) A.R.A. Kerkerl. Arch. van Brabant, nr 20430/11 : kopij.
- (34) In een herdelijke brief van 24 september 1793, onder de Oostenrijkse Restauratie, herinnert de arrtsbisschop van Mechelen, kardinaal de Franckenberg aan de kopers van de ontvreemde goederen ten tijde van Jozef II dat ze de plicht hadden ze terug te geven. In feite was de sluiting van de kloosters na de Brabantse Omwenteling onwettig verklaard. Nochtans sprak men nog niet van "zwarte goederen".
- (35) A.R.A. Kerkerl. Arch. van Brabant, nr 20430/12.
- (36) De intenties van Jozef II waren zuiver en we verlangen niet om zijn gedachtenis nog meer te bezwaren. Door de opheffing van de abdijen en de kloosters, wilde hij de parochies reorganiseren en verrijken. Hij mislukte daar het land nog niet rijp was voor zulke hervormingen.
- (37) A.R.A. Kas voor Religie, nr 58.

Bibliografie

Manuscripten.

Algemeen Rijksarchief en de Koninklijke Bibliotheek

Kas voor Religie : nrs 53, 58, 65, 70, 106, 107, 202, 411 en 412.

Raad van Staten : Administratie van de opgeheven kloosters : nrs 1517, 1518, 1539-42. 1571-4, 1577-87, 1630.

Kerkerl. Archief van Brabant : nrs.20430/7, 20430/8, 20430/10, 20430/11.

Kaarten en plattegronden :

nr 1023. Caerte figuratief van de gelgenheydt ende situatie van de landen, vijver, enz. compiterende aen de eerweerdige paters Chartreusen van Herne, Getekend door landmeter Adrien Capiou in 1760. (85 cm x 67).

nr 1024. Caertboek competerende aen het clooste der Chartroisen tot Herne. Kaarten met verklaring gesitueerd te Herne, Ninove, Pollaere en Vollezelen, getekend door landmeter A. Spanghe in 1760. (55 cm X 37).

Archief van de Cercle Archéologique d'Enghien.

1. Vier kort genaaide schriften (31,5 cm x 20)

Eerste deel van 18 folios, ondertekend door A. Pépin en getiteld :

Inventaris van de meubelen en roerende goederen behorende aan het klooster en de kerk van de Kartuijzers te Herne bij Edingen opgemaakt door Jean-Bapt. Resquaille en Joseph Climant, beiden leenmannen die de functie van notaris uitoefenden in het land van Henegouwen, begonnen onder de directie van de Heer Raadsheer van Zijn Majesteit (zonder datum maar waarschijnlijk van het begin van 1783).

Tweede deel van 13 folios geschreven en ondertekend door A. Pépin :

Kataloog van de boeken die overwegend zijn verschenen, toe behorend aan de Paters van de Kartuis van Onze-Lieve-Vrouw te Herne bij Edingen. (Opm. dat er geen manuscript voorkomt in deze verzameling. Deze die zich in de Kon. Bibliotheek bevinden waren reeds voor de opheffing vervreemd).

2. Rekeningen van Monthiron van de ontvangsten en uitgaven door hem uitgevoerd gedurende de vereffening van het kartuizerklooster.

Bibliotheek van de stad Mons

Kroniek van de Onze-Lieve-Vrouwe Kapelle : nr 630. Dit is een 17de eeuwse kopij (handgeschreven) van de kroniek van A. Beeltsens.

Uitgegeven bronnen

A.C.A. Enghien. Deel III, p. 206 : Une succursale en l'église des chartreux. Deel VI, p. 27 : notes sur quelques manuscrits qui ont appartenu à la chartreuse, door E.P. J. Van den Gheyn, bollandist.

Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Hérinnes-lez-Enghien, van Arnoldus Beeltsens en Joannes Ammonius, gepubliceerd door de E.P. Edmond Lamalle, S.J., Leuven, 1932.

G. de Schepper : La réorganisation des paroisses et la suppression des couvents dans les Pays-Bas autriciens sous le règne de Joseph II, Leuven, Bibliotheek van de Universiteit, 1942.